
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА СФЕРА

УДК 339.9+37.014.54+330.341.1]:001.891

Лук'яненко Д. Г., д.е.н., професор,
Лук'яненко О. Д., к.е.н., доцент,
Дорошенко О. С., асистент,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

НАУКОВІ ПАРКИ В РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА НАУКИ, БІЗНЕСУ І ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ролі наукових парків у стратегічному партнерстві науки, бізнесу і освіти. Розкрито тенденції розвитку університетів в умовах глобалізації з ідентифікацією внутрішніх і зовнішніх проблем діяльності, виявлено дилеми співпраці університету і підприємницьких структур. Обґрунтовано модель взаємодії дослідницьких університетів з інноваційно спрямованим бізнесом через наукові парки.

Ключові слова: глобалізація, економіка знань, інновації, дослідницький університет, науковий парк, стратегічне партнерство.

Вступ. В економіці знань університети відіграють ключову роль у забезпеченні цивілізаційного прогресу. Їхня наукова і освітня діяльність з органічною передачею молодому поколінню затребуваних бізнес-практикою знань динамізує і сприяє ефективності функціонування національних і міжнародних інноваційних систем.

Сучасними світовими тенденціями університетської діяльності є переваження: наукових досліджень над навчанням; віртуального навчання над традиційним; гнучких інноваційних програм над класичними фундаментальними; самоорганізації навчання над його контролем; корпоративного і грантового фінансування над державним. Це відбувається в умовах формування глобального споживчого попиту на науково-освітні послуги, що обумовлено, по-перше глобальною інформатизацією, по-друге, становленням глобального ринку праці, по-третє, крос-культурною уніфікацією.

Глобальні виклики університетам XXI століття є феноменальними та історично безпрецедентними, оскільки їх конкурентоспроможність у сучасних умовах обумовлюється безперервною генерацією фундаментальних знань, а не тільки їхньою акумуляцією та поширенням, а також обов'язковістю проведення прикладних досліджень та їхньою комерціалізацією, що стає можливим лише за умов стратегічного партнерства з інноваційно орієнтованим бізнесом [4].

Постановка проблеми. Мета і завдання статті спрямовані на дослідження феномену науково-технологічних парків у контексті глобальних викликів розвитку дослідницьких університетів, системну оцінку внутрішніх і зовнішніх проблем їхнього функціонування у конкурентному середовищі, обґрунтуванню форм стратегічного партнерства з бізнесом.

Результати дослідження. Становлення глобальної економіки як реальності XXI століття зумовило парадигмальну трансформацію усталених категорій і понять, генерацію нових методологічних підходів у зарубіжній і вітчизняній економічній науці. Розвиваючись на основі постіндустріалізму і маючи певну логічну послідовність, вони формують живу тканину сучасної термінології, у центрі якої концепція економіки знань (рис. 1). За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) «Економіка знань або економіка, що заснована на знаннях (англ. Knowledge-based economy) — це економіка, яка безпосередньо заснована на створенні, дистрибуції та використанні знань та інформації» [9, с. 7]. Наголошується, що знання вже давно стали важливим чинником економічного зростання, однак економісти мають досліджувати нові шляхи для більшої їхньої інкорпорації в інноваційні теорії та моделі.

Рис. 1. Методологічний формат генезису економіки знань XXI ст.

Експерти Світового банку констатують, що успішний перехід до економіки знань передбачає створення таких елементів, як вкладання довгострокових інвестицій в освіту, розвиток і постійне удосконалення інноваційного потенціалу, модернізація інформаційної інфраструктури та створення сприятливого середовища для ринкових операцій [12]. У цьому форматі оцінюється здатність країн до формування економіки знань (табл. 1).

Належне визнання отримали наявність висококваліфікованих кадрів і національна освіта, в тому числі вища. За даними ЮНЕСКО Україна належить до світо-

вих лідерів за показником частки населення віком від 25 років, що має вищу освіту (індикатор поширення вищої освіти складає 38 %) при вищому показнику на загальноєвропейському рівні лише в Росії (54,8 %), а на глобальному — США (38,6 %), Ізраїлю (42,4 %) і Канаді (43,9 %) [7]. У рейтингу країн за рівнем глобальної конкурентоспроможності 2012—2013 рр. Україна посідає 47 позицію з-поміж 144 країн за субіндексом «Вища освіта та професійна підготовка» (Росія — 52) [10]. Світова мережа дослідницьких університетів «Universitas 21», оцінюючи державну політику у сфері освіти, її ефективність, ресурсне забезпечення присвоїла українській системі вищої освіти США, Швеції, Канади, Фінляндії та Данії присвоїла українській системі вищої освіти 25-у позицію серед 48 країн. Україні вдалося випередити Чехію, Польщу, Словенію, Росію, Італію. Кращою була визнана система освіти США, Швеції, Канади, Фінляндії та Данії.

Таблиця 1

**РІВЕНЬ ГОТОВНОСТІ КРАЇН ДЛЯ ПЕРЕХОДУ ДО ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ
СЕРЕД 146 КРАЇН СВІТУ (ВІД 0 ДО 10 БАЛІВ) ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ СВІТОВОГО БАНКУ**

Позиція 2012 р.	Країна	Компоненти					
		Освіта	Інноваційна система	Інформаційно-комунікаційні технології	Індекс знань	Економічні стимули та інституційний режим	Індекс економіки знань
1	Швеція	8,92	9,74	9,49	9,38	9,58	9,43
2	Фінляндія	8,77	9,66	9,22	9,22	9,65	9,33
3	Данія	8,63	9,49	8,88	9	9,63	9,16
4	Нідерланди	8,75	9,46	9,45	9,22	8,79	9,11
5	Норвегія	9,43	9,01	8,53	8,99	9,47	9,11
8	Німеччина	8,2	9,11	9,17	8,83	9,1	8,9
55	Російська Федерація	6,79	6,93	7,16	6,96	2,23	5,78
56	Україна	8,26	5,76	4,96	6,33	3,95	5,73

Джерело: Методологія оцінки знань Світового Банку (www.worldbank.org/kam)

Одночасно стає все очевиднішим, що розвиток науки має реальні обмеження, насамперед, у зв'язку з неефективністю організації НАН України, руйнацією «галузевої» науки, ігноруванням наукового потенціалу університетської науки. При цьому вкрай незначним у міжнародно-порівняльному плані виглядає державне фінансування фундаментальних наукових досліджень в Україні. Так, витрати бюджету США на науку становлять 3 % ВВП, Китаю — 2 %, Росії — більше 1 %, НАН України — 0,4 %. Середній відсоток України у світових витратах на НДДКР становить 0,05 %, що позиціонує її у четвертому із шести кластерів разом із Словаччиною, Тунісом, Пакистаном, Єгиптом, Люксембургом, Чилі, Словенією, Хорватією, Ісландією. Вітчизняні економісти підкреслюють, що такі показники державного фінансування разом із його структурною неефективністю і пріоритетною невизначеністю призвели до втрати значної частини інтелектуального ресурсу нації через перехід науковців в інші сфери діяльності, виїзд найбільш конкурентоспроможних із них за кордон тощо. Сьогодні йдеться вже не просто про зниження престижу праці науковця, а про науковий цивілізаційний регрес України [3, с. 80].

Найактуальніші проблеми наукової діяльності українських університетів можна розділити на дві групи:

- внутрішні — інерційність мислення і поведінки в традиційній «освітній» парадигмі, невирішеність проблеми диверсифікації джерел фінансування наукових досліджень, неготовність перетворювати знання в інноваційні продукти (методи, алгоритми, технології, моделі), невміння працювати з інструментами інтелектуальної власності, локальність і «провінційність» досліджень, обмеженість міжнародного іміджу і бренду, в тому числі із-за «мовної обмеженості» наукової продукції);

- зовнішні — відсутність національної інноваційної системи, загальних інноваційних стимулів, недосконале національне правове середовище стосовно наукової та інноваційної діяльності, обмежений попит на управлінські інновації через консервативну структуру української економіки, ручний і кон'юнктурний державний і корпоративний менеджмент, відсутність державних, муніципальних і галузевих замовлень університетам на наукову експертизу стратегічних програм, проєктів, рішень, офіційне та громадське несприйняття університетів як повноцінних наукових установ.

Орієнтуючи освітні реформи у русло європейських і світових тенденцій, важливо розуміти, що західні університети розвивались в якісно відмінних умовах, ніж українські. Вони століттями концентрували інтелектуальний потенціал націй, генерували і впроваджували в практику інновації при постійно зростаючій взаємодії з бізнесом, за відсутності аналогів Академіям наук, жорсткого державного адміністрування тощо.

У «потрійній спіралі» (університети, промисловість, державне регулювання) американський дослідник Генрі Іцковіц не випадково ставить не перше місце університети [6], а Н. Іванов посилює аргументацію такого підходу, показує особливості взаємодії цих трьох основних суб'єктів інноваційного процесу в сучасних умовах, спираючись на досвід провідних країн, у тому числі Росії [2]. Разом із тим, В. Кашелави з цього приводу справедливо зазначає, що ключовою проблемою розірваності інноваційних циклів в Росії є нездатність ні академічних, ні університетських колективів самостійно реалізувати R&D [1]. Одночасно найефективніший шлях набуття молоддю потрібної сучасному ринку праці є тісна співпраця і професійне спілкування між університетами і компаніями.

У взаємовідносинах бізнесу й університетів на сьогодні є очевидні дилеми. Якщо для бізнесу ключове значення мають важливість досвіду, пріоритет прибутку, прагматична терміновість; обов'язковість позитивного результату, професійні комунікації, то для університетів — важливість знань, пріоритет кар'єри, термінова невизначеність, корисність негативного результату, широкі комунікації. Разом із тим об'єднуючими універсальними довгостроковими трендами є: для бізнесу — інноваційність, корпоратизація, транснаціоналізація, соціалізація, а для університетів відповідно — інтелектуалізація, професіоналізація, міжнародна мобільність, гуманізація. Саме вони є фундаментальною базою стратегічного партнерства університетів з бізнесом.

Ключове місце в інтеграції університетської науки та інноваційного бізнесу мають науково-технологічні парки, яких у 76-ти країнах світу нараховується більше 1500 [11].

В Україні діють 14 дослідницьких університетів, серед яких з 2010-го року ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, створено кілька наукових і технологічних парків. На сьогодні мова йде про стано-

влення їхнього ефективного менеджменту, що в українських реаліях можливо за умов використання як можливостей традиційних структур і методів наукової діяльності, так і сучасних форм її організації (рис. 2).

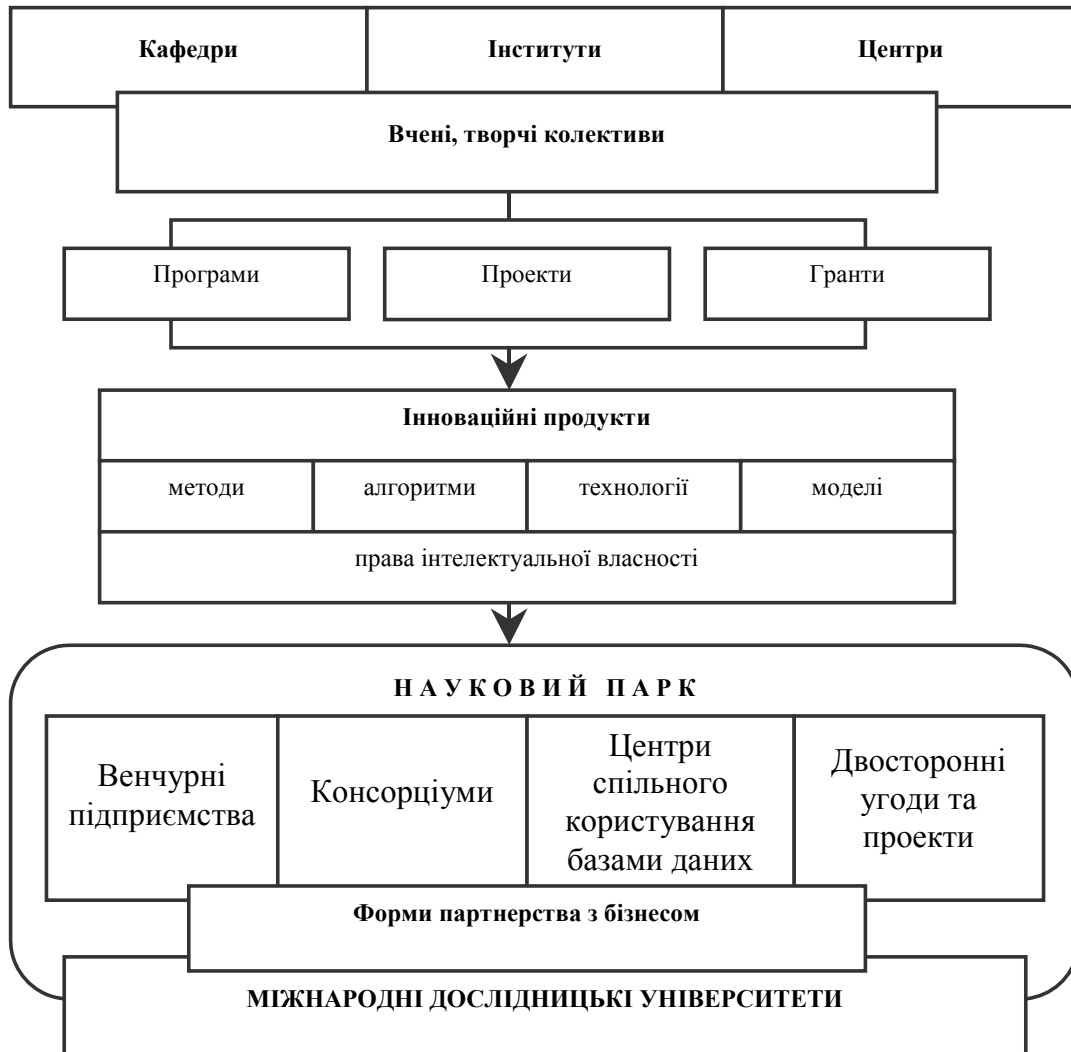

Рис. 2. Науковий парк у стратегічному партнерстві університету і бізнесу

Конкурентні переваги наукових парків полягають у тому, що виконання ними функцій управління потоками знань і технологій між університетами, розробниками, інноваційними компаніями і ринком, забезпечення створення інноваційних компаній через процес інкубації (стартами, спіноффи тощо), забезпечення повного сервісу інноваційної діяльності супроводжується значно вищою віддачею від інвестицій у розробки, відповідністю інфраструктури специфічним потребам технологічних компаній, максимальною дослідницькою активністю, концентрацією розробників і сервісів [5, с. 108].

Світовий досвід показує, що більшість науково-технологічних парків державної, приватної і фінансової форм власності сконцентровано в регіонах, що мають від п'яти до двадцяти університетів. Парки та університетські структури мають ті-

сні коопераційні зв'язки — спільне використання університетських фондів і лабораторій, різнопланових послуг тощо. Одночасно науково-технологічні парки (65 %) розташовані поблизу ділових кластерів, причому у 44 % випадків і парки і кластери спеціалізуються в одному і тому самому інноваційно-технологічному секторі [5, с.112—113]. Характерно, що у стадії зрілості головним джерелом фінансування університетських наукових парків є власні ресурси (біля 60 %), більше 25 % — державні та муніципальні ресурси, біля 4 % — корпоративні та більше 5 % — інші джерела [8]. При цьому у процесі набуття значної ринкової вартості власниками парків стають уже не їх засновники (університети, уряди країн, транснаціональні корпорації), а інноваційні, інвестиційні та венчурні компанії.

Розширення сфер і поглиблення стратегічного партнерства університетів з бізнесом призводить до становлення феномену підприємницьких університетів (наприклад, у США), які приходять на зміну університетів дослідницьких [2, с. 17]. Визначальними характеристиками університетів такого статусу є: капіталізація наукових відкриттів, тісна взаємодія з бізнес-структурами і державою, незалежність у визначенні стратегії розвитку, гібридизація організаційної структури, інтроспективність як неперервний процес оновлення [2, с.18]. Такого роду трансформація університету як суспільного інституту, на наш погляд, може мати як позитивні наслідки, насамперед, для самих університетів у плані їхньої більшої фінансової автономії, так і наслідки негативні, оскільки надмірна комерціалізація спричинятиме дискредитацію фундаментальних досліджень із подальшим деструктивом системного характеру.

Висновки. У період становлення економіки знань, зростання глобальної конкуренції в науково-освітній сфері, цілеспрямоване збільшення фінансування фундаментальної і прикладної науки із диверсифікованих джерел одночасно із поглибленням її взаємодії з освітою і бізнесом на засадах стратегічного партнерства є ключовим напрямом розвитку дослідницьких університетів як флагманів науково-технологічного і соціально-економічного прогресу.

Разом із тим, у контексті креативних мотивацій навіть значні матеріальні стимули не забезпечать бажаного довгострокового ефекту, коли одночасно не створюється відповідне інституційне середовище, тобто умови, принципи, правила та фінансові механізми творчої наукової діяльності. Найбільш ефективною формою для цього є наукові парки, які у стратегічному партнерстві університетів і бізнесу відіграють інтеграційно консолідуючу функцію, забезпечуючи організаційно-фінансове супроводження і комерціалізацію інноваційних продуктів із належним захистом прав інтелектуальної власності.

Література

1. Варлам Кашелава. Как запустить инновационный цикл? / В. Кашелава // Экономические стратегии. — 2012. — №6-7. — С. 3—6.
2. Иванов Н. Социальный контекст инновационного развития / Н. Иванов // Мировая экономика и международные отношения. — 2013. — № 5. — С. 17—30.
3. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М. Інноваційний ресурс економічного розвитку України: інтелектуальна місія університетів / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник // Вища школа. — 2011. — №12. — С. 74—86.
4. Лук'яненко Ольга. Интеллектуальный ресурс модернизации украинской экономики / О. Лук'яненко // XVI Міжнародна науково-практична конференція (22—24 вересня 2011 р., м. Жешув). — Rzeszow: Uniwersytet Rzeszowski, 2012. — С. 75—80.

5. Чернецька Тетяна. Регіональні виміри міжнародного науково-технічного співробітництва / Тетяна Черницька // Міжнародна економічна політика. — 2013. — №1(18). — С. 105—127.

6. Etzkowitz H. The Triple Helix / H. Etzkowitz // University-Industry-Government. Innovation in Action. — N.Y., 2008.

7. Global Education Digest 2011. Comparing Education Statistics across the World // UNESCO Institute for Statistics. — Montreal, 2011. — 312 p. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/global_education_digest_2011_en.pdf

8. IASP worldwide statistics on STPs, 2010. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aisp.ws/publico/jsp/herramientas/1stStatistics.jsp?cp=...>
Problemes economiques. — 2007. — №2914. — P.44-47.

9. Organization for Economic Cooperation and Development. The Knowledge-Based Economy. OCDE/GD (96)102. Paris 1996.

10. The Global Competitiveness Report 2012-2013 // World Economic Forum, 2013. — 545 p. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

11. WAINOVA Atlas of Innovation. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.wainova.com.

12. WBI. [The World Bank Institute Development Studies]. Building Knowledge Economies. Advanced Strategies for Development. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development, 2007 — p. 4.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2013

УДК 330.33+378+001

Шпанковська Н. Г., к.е.н.,
професор,
Канська О. І., ст. викладач,
Котенко Н. О., ст. викладач,
кафедра обліку і аудиту
Національна Металургійна
Академія України

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ «НАУКА — ОСВІТА — БІЗНЕС»

Анотація. Проаналізовано сучасний стан партнерства в системі «наука — освіта — бізнес». Виділено комплекс конкретних функцій, що потребують взаємодії, та їх суб'єкти. Визначено основні напрями удосконалення взаємодії.

Ключові слова: освіта, наука, взаємодія, освітянські технології, системний підхід, тенденція.

Актуальність. Для досягнення випереджального управління розвитком соціально-економічних освітянських систем актуальною проблемою є удосконалення технологій навчання і комплексного забезпечення інноваційних управлінських рішень, цілеспрямованих на доступність і поліпшення якості освіти та підвищення рівня кваліфікації. Ця проблема обумовлена зростанням вимог суспільства до